

A növekedés határai

Az, hogy bolygónkon az életet biztosító feltételek valamikor megszűnnek, a gondolkodó embereket régóta foglalkoztatja. A tudósok viszonylag pontos becsléseket tettek közzé a földi élet energiaszükségletét biztosító Nap várható „élettartamára” vonatkozóan, vagyis tudjuk, hogy körülbelül még hány milliárd évig látja el éltető sugarával a Nap a Földet. Madách „Az ember tragédiája” című művének tizennegyedik jelenetében megrázó művészi erővel mutatja be az emberiség földi létének éppen a Nap kihűlése következtében bekövetkező végnapjait. Mindez ugyanakkor a többmilliárd év távlatában inkább filozófiai kérdésként jelentkezett, nem pedig a jelen cselekedeteinket befolyásoló tényezőként. Napjainkban mégis egyre drámaibb elemzések és jelentések jelennek meg, amelyek a földi élet feltételeinek rohamos rosszabbodásáról szólnak, kezdve a környezet irreverzibilis változásától a fajok kipusztulásán keresztül egészen a klímaváltozásig, beleértve mindezen tényezők láncreakciószerűen továbbgyűrűző súlyos következményeit. Természetesen a Nap kihűlésének várható időpontja nem került közelebb, de az elmúlt évtizedekben bekövetkezett demográfiai robbanás, a rohanó ipari-technológiai fejlődés, a fogyasztás rendkívüli növekedése megbontotta az ember és a természet korábban meglévő harmóniáját, s az emberi tevékenység ma már közvetlen veszélyt jelent bolygónk élővilágára.

Logikusan felmerül a kérdés, hogy ebben a kritikus helyzetben hogyan viszonyuljunk korunk teljesítmény- és fogyasztáscentrikus világában a fenntartható fejlődés és a fenntartható növekedés kérdéseire. A két kifejezést gyakran egymás szinonimájaként használják, holott itt két egymástól jól elválasztható fogalomról van szó. A fejlődés a képességek kiteljesedését, egy jobb állapot, jobb minőség fokozatos elérését, míg a növekedés alapvetően a mennyiségi gyarapodást jelenti. A fenntartható növekedés fogalma a gazdaságban paradoxon, mivel a Föld ökoszisztémája anyagilag véges, zárt rendszer, és ha a gazdaság által az ökoszisztémából felhasznált hányad növekszik, akkor ez a növekedés szükségszerűen határokat ütköztet, röviden: **a növekedés hosszú távon nem tartható fenn.** A Föld ökoszisztémája fejlődik, de nem növekszik. A gazdaságnak – éppen a fent említett riasztó jelenségek miatt is – fel kell hagyni a növekedéssel, miközben fejlődhet tovább, de csak úgy, hogy közben nem lépi túl az ökoszisztéma asszimilációs és regenerációs képességét.

A globalizáció egyetlen, minden elemében összefüggő rendszerré alakítja a világ gazdaságot, s ma már a fenntartható fejlődés és a fenntartható növekedés problematikája nem csak egy gazdasági egység vagy ország teljesítményére értelmezhető, hanem a világ gazdaságra, illetve a Föld egész népességére is. A politika szintjén nehéz elfogadtatni, hogy a növeke-

dést – amelynek hasznosságát már-már vallásos hit övezi – korlátozni kell. De éppen a növekedés hosszú távú fenntarthatatlansága az, ami a **fenntartható fejlődés** fogalmának az elfogadását sürgeti. A fenntartható fejlődés annak a társadalomnak a koncepciója, amely ráébredt arra, hogy a növekedés megállítása sürgős szükségszerűség. Felmerül a kérdés, hogy ha a gazdaság nem növekedhet örökké, van-e még növekedési tartalékunk? Nőhet-e még annyit, hogy a világon ma élő minden ember az átlagos amerikai polgár szintjén részesedjen a Föld erőforrásaiból? Számítások szerint ehhez a gazdasági tevékenység meghétszerezése lenne szükség, ami lehetetlen, hiszen – szintén számítások bizonyítják – a mai gazdasági tevékenység megnégyszerezése sem valósítható meg, ugyanis civilizáciánk jelenleg a fotoszintézisből származó elsődleges termékek teljes mennyiségének egynegyedét használja fel, s a 100% nem haladható meg.* S ekkor még nem vettük figyelembe a népesség folyamatos, gyorsütemű növekedését. Gyakorlatilag azonban még ennél is rosszabb a helyzet, hiszen a jelenlegi állapot fenntartása – azaz a zéró növekedés – sem tűnik hosszabb távon lehetségesnek, mivel a „szemünk láttára” megy végbe az ökoszisztéma rohamos változása, pusztulása. A probléma tehát úgy jelentkezik, hogy milyen mértékben tudjuk a szegénységet csökkenteni vagy ideális esetben megszüntetni a Földön a növekedés nélküli fejlődéssel? A jelenlegi állapot szerint bolygónk szegénységben élő lakosságának alapvető szükségleteit csak az anyagi javak mennyiségének növelésével lehet kielégíteni, vagyis itt nem küszöbölhető ki a növekedés, igaz a párhuzamosan jelenlévő fejlődés által bekövetkező hatékonyság-javulás némileg enyhíti a problémát. Mindazonáltal láthatjuk, hogy az emberiség választott állás, és nincs is egyértelmű válasz, hogy pontosan melyik irányba kell indulnunk. Az világos, hogy a túlélésre csak a fenntartható fejlődés elvén működő társadalom és gazdaság képes, amely úgy fejlődik, hogy közben nem növeli tovább az ökoszisztéma energiáinak és anyagi javainak a felélését, ezáltal lehetővé teszi ezek folyamatos megújulását. Ennek az elvnek az érvényesülését nem látjuk sem az iparilag fejlett országokban, még kevésbé – érthető okokból – a fejlődésben lemaradt országokban. Az átállás nem egyszerű, s talán komoly gazdasági-társadalmi megváltoztatások nélkül nem is lehetséges. A tudósok által megrajzolt vízió eléggé sötét, a politika eközben nem, vagy csak alig vesz tudomást a közelgő veszelelemről.

Lapunk mostani száma döntő módon ezt a témakört vizsgálja a tudós, a kormányzat képviselője, a környezetvédő és a gazdasági szakember szemével.

*Herman E. Daly: Sustainable Growth: An Impossibility Theorem. Development, 1990: 3/4, Rome.